

500 de ani de la descoperirea Americii de către Cristofor Columb

— Imaginea timpurie a Lumii Noi în vechea cultură românească —

PAUL CERNOVODEANU

Marea aventură a navigatorului genovez Cristofor Columb, pornit spre Apus să găsească o altă cale maritimă spre bogatele Indii răsăritene, a constituit una din realizările cele mai temerare ale geniului omenesc. Îndrăznețul deschizător de drumuri a descoperit, fără să intuiască vreodată adevărul, în decursul a patru călătorii îndeplinite între 1492—1504, marginile unui continent necunoscut, ce avea să fie denumit mai târziu America, în cinstea celui care a izbutit cel dintâi să-și dea seama de existența acestuia, florentinul Amerigo Vespucci.

Lumea Nouă s-a deschis astfel europenilor, dar integrarea ei în circuitul civilizației mondiale nu s-a făcut fără prețul greu plătit al distrugerilor culturilor autohtone prin impactul a două universuri complet diferite: al conquistadorilor hispanolusitani și al societăților amerindiene, cu structuri etnice, socioeconomice, politice și religioase total aparte. În primele decenii ale secolului al XVI-lea, spaniolii și portughezii s-au grăbit — după linia de demarcație fixată prin bula papei Alexandru VI Borgia încă din 4 mai 1493 — să-și împartă pământurile noi descoperite dincolo de Atlantic, mai ales după ce expedițiile lui Hernan Cortés și ale lui Francisco Pizarro au pus capăt înfloritoarelor imperii ale aztecilor mexicani și ale incașilor peruvieni.

În sfârșit, demonstrarea practică a sfericității globului pămîntesc prin celebra călătorie în jurul lumii începută de Fernando Magellan și încheiată cu succes în 1522 de curajosul său căpitan și urmaș Del Cano — a pus capăt pentru totdeauna izolării geografice a Lumii Vechi. Pe urmele ibericilor s-au avîntat apoi, spre țărmurile nordice ale noului continent — în căutarea mirodeniilor și a metalelor prețioase — navigatorii și negustorii francezi, englezi și olandezi, iar într-o măsură mult mai modestă și cei scandinavii și germanii.

Marile descoperiri geografice și colonizările timpurii în America, urmate de exploatarea bogățiilor subsolului ținuturilor cucerite și de aflusul metalelor prețioase pe piețele din apusul Europei, au avut drept efecte importante modificări în viața economică a Lumii Vechi, revoluția prețurilor, criza monetară, speculațiile de pe piețele financiare au determinat în același timp modificări importante și în structura socio-politică a statelor europene. Axa comercială a globului s-a strămutat de pe țărmurile Mediteranei către Atlantic, înfloritoare republici italiene, Genova și Veneția decad, monarhiile centralizate din apusul și nordul continentului își caută instituțiile și formele de organizare cele mai potrivite spre a face față noilor împrejurări, în timp ce

Habsburgii — ajunși prin hazardul dinastic să stăpînească atît imperiul romano-german cît și Spania — ajung să dețină supremația în rîndul puterilor creștine din frămîntata Europă a Renașterii și Reformei și mai tîrziu a războaielor religioase.

Ecourile îndepărtate și disperate ale descoperirilor geografice și ale Lumii Noi, ca și ale consecințelor născute în Europa s-au făcut resimțite într-o anumită măsură și în Țările Române și mai ales în Transilvania, unde „revoluția prețurilor” a constituit un fenomen bine perceptibil în izvoarele epocii. Dar concomitent, încă de timpuriu, s-a răspîndit aici faima aflării Lumii Noi și măreția faptelor lui Columb și Magellan. Într-adevăr, în contrast cu situația vitregă a Moldovei și Țării Românești — suferind în această epocă cu mai multă duritate dominația otomană, mai ales în timpul sultanului Suleiman I Magnificul și preocupate de propriile lor greutăți — Transilvania s-a bucurat de o autonomie mai accentuată, iar prin structura instituțional-politică și religioasă a acestui principat a fost mai în măsură să se apropie de realitățile din apusul continentului.

Astfel, un cărturar ai cărui înaintași au emigrat din provincia de peste Carpați în Țările de Jos, Maximilianus Transylvanus (cca 1490—1538) — în dubla sa calitate de secretar al împăratului Carol Quintul și de literat umanist în legături chiar cu faimosul Erasmus din Rotterdam — a manifestat interes pentru isprăvile conquistadorilor și mai ales pentru înconjurarea globului pămîntesc de către echipajul lui Magellan. În scrierea autorului transilvan, înrudit prin soția sa cu un nobil castilian ce a sprijinit expediția întreprinzătorului navigator lusitan, intitulată *De Moluccis insulis...*, tipărită la Kōla în 1523, se fac — printre altele — aluzii și la cucerirea Mexicului de către spaniolii lui Cortés și criticile — timid enunțate, ce e drept — împotriva colonizărilor timpurii, însoțite de jafuri, distrugerii și supunerea silnică a băștinașilor. Lucrarea lui Maximilianus Transylvanus, tipărită în numeroase rînduri în secolul al XVI-lea, a fost folosită, în ceea ce privește Lumea Nouă și expediția lui Magellan și în *Cosmografia* umanistului german Sebastian Münster, tipărită la Basel în 1541 și reeditată de mai multe ori: această carte a pătruns și în bibliotecile cărturarilor din țările române. Totodată, cam în aceeași vreme, marele umanist român din Transilvania Nicolaus Olahus (1493—1568), preamărea într-o *Cuvîntare improvizată către Carol Quintul...*, rostită la Augsburg la 1 octombrie 1530, descoperirea Lumii Noi și pătrunderea europenilor în America, fără să releve, însă, cultura înaintată a băștinașilor amerindieni și cruzimea conquistadorilor colonizatori care au distrus civilizațiile autohtone.

Mai este demn de reținut faptul că, în 1542, a apărut la Brașov lucrarea învățatului din această urbe Johannes Honterus (1498—1549), intitulată *Rudimenta cosmographica*, unde Lumea Nouă, încă atît de puțin cunoscută, figurează mai întîi într-o hartă generală a globului ca un grup de insule: „America”, desemnînd continentul sud-american, „Patria” — după numele unui vechi trib indian — indicînd America de Nord și separat insulele Isabella — Cuba de astăzi — și Spagnolla — actuala Haiti. Totodată descoperirea pămînturilor noi de dincolo de Atlantic era evocată într-o alegorie de frumoasă inspirație poetică. *Cosmografia* honteriană a constituit manualul clasic de învățare a geografiei la școala din Brașov, ale cărei cursuri au fost urmate și de un secretar al lui Mircea Ciobanu, domnul Țării Românești (1545—1554, 1558—1559), anume Demetrios, ce a avut astfel posibilitatea să afle și de existența Lumii Noi.

Cea mai veche mențiune în românește despre descoperirea Americii de către Columb — depistată de curînd în ms. 1385 al Bibliotecii Academiei Române de către Doru Mihaiescu și studiată de Eugen Denize — se întîlnește în *Cartea cea numită hronograf...*, tradusă de grămăticul Stoica pe la 1650—1660 după un cronograf rusesc din 1617 sau 1620, avînd, la rîndul său, ca izvor de inspirație pentru Lumea Nouă cronică polonă a lui Martin Bielski, apărută la Cracovia în 1531. Deoarece reprezintă cea mai veche pomenire a călătoriilor lui Columb în românește, este cazul de a reproduce și aici acest text: „... au trimes, craiul Spaniei Ferdinand, om den țara lui în laturile cele îndepărtate și în ostroavele mării cu numele Hristofor, după a lui cerere, de neam voloșanin (italian = n.n.) și de neam se chema Calimbos... Și au mers den pămîntul Spaniei pe trei corăbii și au luat cu sine de toate felurile de lucruri și povări... Și merse pe mare cinci săptămîni și jumătate și pămînt nicăieri nu văzu. Și află doo ostroave, celui dintîiu ostrov îl chieama Eganna (1) pe numele crăiasei Spaniei... Și la acel ostrov cătră altul au mers și ace-lui ostrov numele i-au zis Ispanna”. Apoi este înfățișată și cea de-a doua expediție a lui Columb în America, iar după ce se arată că pe nedrept a fost acordat numele continentului descoperit după acel al florentinului Amerigo Vespucci, sînt amintite ultimele două călătorii ale navigatorului genovez, oamenii întîlniți acolo și bogățiile aflate.

Interes pentru Lumea Nouă a manifestat și învățatul stolnic Constantin Cantacuzino (circa 1640—1716). În biblioteca sa se aflau cărți despre noul continent dintre care cea mai interesantă se numea *Novus Orbis seu Descriptiones Indiae Occidentalis libri XVIII* a geografului flamand din Anvers Jean de Laet (+ 1649), tipărită la Leyda în 1633. Această adevărată enciclopedie despre Lumea Nouă conținea știri privind cadrul fizic, fauna, flora și structura societăților amerindiene atît din bazinul caraibian cît și din cuprinsul coloniilor franceze, engleze și olandeze din America septentrională de pe coastele Virginiei, Noii Anglii și Canadei, fără a mai vorbi de vastele posesiuni hispano-lusitane din emisfera sudică a continentului de dincolo de Atlantic. Interesante unele curiozități din această carte din domeniul medicinei sau al fabricării hîrtiei, stolnicul a adnotat-o, demonstrînd astfel nu numai lectura ei atentă dar și observațiile sale pertinente privind nivelul de cunoștințe al băștinașilor și felul lor de trai. O altă mențiune despre America mai este întîlnită chiar în *Istoria Țării Românești* a stolnicului unde, înfierînd ignoranța și neadevărurile afirmate de străini asupra țărilor române, acesta exclamă: „... dar încă de cele Indii ale Răsăritului și ale Apusului și alte locuri ce-s într-acolo, ce de povești și de neadevăruri scriu și zic!”.

Un succint ecou despre descoperirea Lumii Noi se mai întîlnește la sfîrșitul secolului al XVII-lea și la un alt cărturar muntean și anume cronicarul Radu Popescu (circa 1650—1729), care, în *Istoriile domnilor Țării Românești*, strecoară și unele date de istorie universală. Astfel, el o consemnează, după cronică polonului Pawel Piasecki, apărută la Cracovia în 1645, că „America, Lumea Noao, o au aflat Cristov Columb, călugăr (!) frîncesc <italian = n.n.> cu cheultiala Spaniolului; care au fost neștiuți de noi și lumea noastră de ei neștiută”.

În Moldova, marele cărturar Miron Costin (1633—1691), bun cunoscător al cosmografiilor polone și germane, preciza la rîndul său, în vestita-i lucrare *De neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor*, tot după Piasecki, într-un capitol în care făcea o descriere geografică a pămîntului

precum că „A patra parte (a lumii = n.n.) ieste America, care parte așa ieste depărtată și vine cum ar fi suptu noi, că cîndu ieste la noi zioă, la dinșii atunca ieste noapte și cîndu la noi noapte, la dinșii zioă, că fiind pămîntul rătundu cum ar fi împotriva noastră, suptu noi acea parte ieste”, împărțînd teoriile coperniciene privitoare la rotirea globului pămîntesc în jurul soarelui și la explicația antipozilor.

În sfîrșit, învățatul principe al Moldovei Dimitrie Cantemir (1673—1723) face la rîndul său dovada cunoștințelor sale despre Lumea Nouă în cunoscutul său roman alegoric, cu aspect de pamflet, *Istoria ieroglifică*, unde asemuiește pe boierul muntean aga Ionache Văcărescu, un apropiat al lui Constantin vodă Brâncoveanu, cu „Coșcodanul Tharsisului vechi (care acum să dzice America)” adică cu *Cercopithecus*, o maimuță cu coada foarte lungă originară din continentul american.

Secolul al XVIII-lea reprezintă o etapă certă de progres în înmulțirea și diversificarea informațiilor pătrunse în țările române privitoare la Lumea Nouă, integrată acum pe deplin în ansamblul comunității universale. Cunoștințele despre descoperirea, geografia și istoria continentului american se răspîndesc acum nu numai în rîndul unor cărturari inițiați, posesori de cărți, ci și în acel al unor cercuri mai largi prin învățămîntul predat la academiile domnești din București și Iași. Printre manualele cu largă circulație folosite în această epocă menționăm cu precădere *Introducere la învățătura geografiei și a sferei pămîntiești* tipărită în greco-latină la Paris în 1716 de către cultivatul patriarh al Ierusalimului Hrisant Notara (+ 1731), petrecînd mulți ani din viața sa pe pămînt românesc și alcătuită la îndemnul lui Scarlat, fiul cel mai vîrstnic al lui Nicolae Mavrocordat domn al Moldovei, apoi al Țării Românești și *Geografia veche și nouă* tipărită la Veneția în 1728 de Meletie din Ianina (1661—1714), mitropolitul Atenci, de asemenea întreținînd relații cu Țările Române.

În manualul lui Notara materialul privitor la Lumea Nouă era împărțit sistematic pe capitole (15—19) unde, pe lângă împrejurările descoperirii, descrierea fizică a continentului și a așezărilor europene din America de Nord și cea de Sud, era înșirată lista marilor călători din secolele XV—XVII, printre care figurau la loc de cinste numele lui Columb, Vespucci și Magellan. Lucrarea lui Notara a slujit de asemenea lui Nicolae vodă Mavrocordat ca inspirație pentru epigrama dedicată descoperirii Americii de către Cristofor Columb, alcătuită în versuri iambice într-o greacă savantă, elogiînd temerara acțiune a navigatorului genovez, rămasă, din nefericire, în manuscris.

Cel de al doilea tratat amintit, aparținînd lui Meletie, dedica un spațiu destul de extins continentului american în cartea a IV-a, cap. 1—5. Tratarea subiectului era metodică, făcîndu-se descrierea fiecărei regiuni; mai întîii o privire de ansamblu asupra întreg continentului și împrejurărilor descoperirii sale, apoi descrierea coloniilor engleze și franceze din America de Nord, a imperiului spaniol din Mexic, Florida, Peru și Chile și în sfîrșit a posesiunilor portugheze din bazinul Caraibelor și ținuturilor „magellanice” (Țara de Foc). Geografia lui Meletie a fost nu numai predată la înalta școală domnească din București dar și achiziționată sau copiată de mulți cărturari din rîndul cărora cităm și pe învățatul episcop al Rîmniceului Chesarie (+1780), care o amintește în prefața Minei-ului său pe ianuarie, tipărit la Rîmniceu în 1779.

La mijlocul secolului al XVIII-lea încep să circule în manuscris și texte românești privitoare la descoperirile geografice și continentul american,

tălmăcite — în special prin intermediare grecești sau rusești — după lucrări apărute în vestul Europei. Printre asemenea lucrări poate fi citată Cosmografia adecă izvodirea lumii . . . , a cărei traducere în românește se datorează unui Anotolie, ierodiacon la episcopia de Rîmnic și unde se amintește — printre cele patru părți ale lumii — și America și se fac mențiuni despre călătoriile lui Columb, Americo Vespucci, Magellan, Del Cano ș. a.

Răspîndirea unor astfel de materiale — în majoritatea cazurilor prin copii manuscrise — relevă interesul păturilor sociale mijlocii (lumea micilor boieri, a clericilor de rînd, a negustorilor și meșteșugarilor școlii) pentru Lumea Nouă, într-o epocă de desprindere lentă — dar hotărîtă — a țărilor române de sub dominația otomană și de treptată încadrare în ansamblul națiunilor europene moderne. În Transilvania — mai ales odată cu primele decenii ale secolului al XIX-lea — astfel de lucrări în limba natală au din ce în ce mai multă căutare în rîndul dascălilor de școală, preoților și negustorilor români, din rîndurile cărora se recrutează cei mai mulți prenumerați.

În rîndul unor asemenea texte cu caracter istorico-geografic, circulînd în secolul al XVIII-lea în Țara Românească, merită a fi scoasă în evidență o scriere alcătuită probabil prin intermediar grecesc după un opuscul tipărit în Occident la 1740 și intitulat *Pentru descoperirea a multor împărății și locuri care s-au descoperit și s-au aflat de portugali*. Culegerea cuprinde — pe lângă altele — texte privind călătoriile lui Cristofor Columb și descoperirea Americii, urmate de expedițiile lui Cortés pentru cucerirea Mexicului și ale fraților Pizarro și Diego de Almagro de cucerire a Boliviei, Peru și Chile. Materialul se încheia cu povestirea celei dintîi călătorii în jurul pămîntului efectuată de Magellan și însoțitorii săi.

Se impune — credea — a releva aici faptul că pentru prima oară se pune la dispoziția unui cititor de limbă română un text destul de complet privind împrejurările descoperirii Americii, ale epocii temerarului navigator genovez și a urmașilor săi, dar mai ales asupra cuceririi sîngeroase și brutale a Lumii Noi prin distrugerea civilizațiilor locale amerindiene. Brutalitățile și fărâdelegile conquistadorilor erau ferm înfierate de către autorul acestui opus tălmăcit în graiul strămoșesc, dezvăluind astfel adevărul istoric în toată complexitatea și tragismul său. Nu socotim de prisos a reproduce un scurt fragment din această traducere: „Marele Columb după ce . . . au cunoscut o parte din pămîntul Americii, s-au întors la Ispania unde au avut mare cinste și slavă, care nu era mînjită de jafuri și cruzimi. . . . Iar urmașii lui „căutînd aur în Lumea Nouă” au vrut ca să-l cîștige cu vîrsarea singelui locuitorilor. . . . În puțini ani au pustiit cu totul de oameni pe Ispaniola, în care se afla trei milioane (!) de lăcutori și pe Cuba care avea peste șasă sute de mii (!) de lăcutori. Vartholomei Las Casa, episcopul de Hiapa, martur acestor pustiiri, arată cum că spaniolii mergea la vînatul de oameni cu câ<i>ni, de care să vîna acești sălbateci ce era fără arme și mai de tot goli. . . . omorîndu-să de gloantele pușcelor ori prinzîndu-să și arzîndu-să de vii în lăcașurile lor”. La fel misionarii „domenicani și cordilieri chiama pre acești ticăloși (în sensul de sărmani n.n.) ca să se supune la legea creștinească și la împăratul Ispaniei și după ce-i amăgea într-acest chip, îi junghia fără nici o milostivire”. Ba chiar mai mult, în amintita tălmăcire se condamnă nu numai asuprirea băștinașilor dar și înlocuirea lor pentru muncile grele cu sclavi negri aduși din Africa: „. . . . Negrii sînt robi celorlalți oameni. Îi cumpără la țărmurile Africii ca pe dobitoace și o mare mulțime dintr-acești

negri ce s-au adus... în America slujesc cu supunere de robi la un mic număr de evropei". În sfârșit — în afara relevării gradului de civilizație atins mai ales de azteci și incași — în pomenita lucrare se mai enumeră pe scurt și bogățiile continentului american în chimicale produse alimentare și medicamentoase (cum ar fi de pildă chinina).

Printre alte lucrări ce au circulat în românește, dar numai în manuscris, mai este cazul să amintim *Gheografie noo*, tradusă în 1786 pentru boierul luminat moldovean Iordache Darie din Dărmănești (Neamț) după manualul lui Gheorghe Fateas, tipărit la Veneția în 1760, ce completează doar mai amănunțit aspecte mai dinainte cunoscute și o prelucrare după *Le voyageur francais...*, Paris, 1769—1777, a abatelui Joseph de la Porte (1713—1779), tălmăcită între 1795—1800 de către învățatul cleric Gherasim Clipa Barbovșchi (+ 1826), ajuns episcop de Roman, sub titlul *Istoria Americăii*. Această din urmă operă trata doar împrejurările descoperirii Americii, nașterea imperiilor coloniale spaniol și portughez, cu largi digresiuni asupra civilizațiilor aztece și incase și se încheia cu descrierea Canadei.

Dacă tălmăcirile românești amintite mai sus au circulat doar în manuscris, în schimb spre sfârșitul secolului al XVIII-lea apare și cea dintâi lucrare tipărită în Principate — amintind și despre America — anume *De obște gheografie...*, scoasă în tipografia Mitropoliei din Iași la 1795 de apreciatul cărturar moldovean Amfilohie Hotiniul după *Géographie universelle*, aparținând iezuitului francez Claude Buffier (1661—1737). Aici se făcea o succintă prezentare a coloniilor spaniole și portugheze din America de Sud, apoi cele anglo-franceze din partea septentrională a continentului. Se insistă și asupra bogățiilor solului american, fapt explicabil pentru cititorii din țările române unde se aclimatizase și o serie de plante originare din Lumea Nouă cu caracter agroalimentar ca porumbul, roșiile, fasolea, cartoful ș.a. pe lângă tutun și bumbac.

Cunoștințele generale despre America vehiculate în țările noastre prin copii manuscrise sau tipăritura lui Amfilohie Hotiniul din 1795 au fost completate, firesc și printr-o reprezentare cartografică — prima de acest fel aparținând unui român — și anume *Atlas sau Hartă cuprinzind tabele geografice depline a sferei uscatului și apei...* tipărit în grecește la Viena în 1800 de către apreciatul cărturar Gheorghe sau Iordache Goleșcu (cca 1768—1848), bine cunoscut culturii românești și prin opera sa literară și filozofică. Aici figurau America de Nord, și de Sud cu așezările, ținuturile și orașele mai importante; realizarea cartografică era superioară iar utilitatea ei pentru tineretul studios și publicul cultivat, neîndoielnică.

În Transilvania, apar acum și în românește primele culegeri de popularizare — calendarele — conținând știri și despre Lumea Nouă. Astfel *Calendariu... făcut spre întrebuințarea norodului... rumănesc*, tipărit la Viena în 1794, amintea în a sa „hronologie”, printre evenimentele istoriei universale, și „Aflarea Americii” acum „303 ani”, adică în 1492; calendarele editate mai târziu (de pildă cel din Buda de la 1814 pe 100 de ani) reeditau această informație pe lângă alte generalități.

La fel, într-o cronică scrisă între 1780 și 1784 de un cleric brașovean din vechiul centru cultural românesc de la biserica Sf. Nicolae din Schei — posibil a fi identificat cu înzestratul cărturar Dimitrie Eustatievici Grid (+ 1796), autor al faimoasei *Gramatici* românești — se reproduceau unele date sumare despre Lumea Nouă și descoperitorul ei, nu lipsite, însă, de unele greșeli și confuzii.

Odată cu începutul secolului al XIX-lea, cunoștințele despre geografia și istoria Americii se înmulțesc firesc într-o epocă în care legăturile politice și economice ale Europei cu lumea de dincolo de Atlantic se intensifică, mai ales după apariția Statelor Unite. Totuși, până la sfârșitul epocii fanariote și revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821, la noi a mai persistat în literatura tipărită și manuscrisă interesul pentru imaginea vechii Americi coloniale, cu bogățiile ei naturale, precum și a epopeii marilor navigatori și descoperirilor geografice din veacurile XV—XVI.

Astfel, unul dintre cei mai buni populizatori ai istoriei descoperirii Americii și ai colonizărilor timpurii a fost, în această vreme, dascălul și negustorul brașovean Nicola Nicolau (circa 1760—după 1829). El a tipărit la Buda în 1814—1815, în două tomuri, *Gheografia sau scrierea pământului*, adaptare după lucrarea cunoscută și tradusă încă din 1795 de Amfilohie Hotiniul după Claude Buffier, la care au mai fost adăugate la rubrica *Istorie* două narațiuni închinat lui Cristofor Columb și Hernan Cortés. Prima, o adaptare, se intitula *Cristofor Columbus*, care au aflat America întiiu . . ., constituind o scurtă biografie a vestitului navigator genevez și o relateare a primelor sale două călătorii în Lumea Nouă (1492—1493, 1493—1496), scrisă cu multă simpatie și deferență pentru eroul povestirii, a cărui faptă n-a fost răsplătită după merit de monarhii spaniole care au finanțat expedițiile, chiar numele continentului spre care s-a îndreptat fiindu-i luat de către un „florentin Americus Vesputius, care spre această cinste nu prea încuviințată pricină avu”. Ulterior, Nicola Nicolau a reluat și dezvoltat istoria vieții lui Columb într-o versiune mai amplă, *Descoperirea Americii*, adresată cu precădere tineretului, tradusă după o lucrare de popularizare *Die Entdeckung von Amerika* (Hamburg, 1980) a apreciatului pedagog german Ioachim Heinrich Campe (1746—1818) și din care a tălmăcit doar primul volum, tipărit la Buda în 1816. Aici se prezenta, sub forma unui dialog între niște copii și tatăl lor, istoria călătoriilor lui Columb și împrejurările în care a fost descoperită America, deplângându-se totodată jalnicul sfârșit al navigatorului, căzut în disgrație și pierit în sărăcie la Valladolid în 1506. Versiunea românească a *Descoperirii Americii* s-a bucurat de un bine meritat succes, mărturie stînd și lista de subscripții ce a înglobat nominal 478 de prenumerați, dintre care 223 proveneau din Moldova și Țara Românească.

În sfârșit, ultima operă dedicată Americii coloniale aparținînd vechii literaturi românești și tradusă în această epocă, aparține cunoscutului istoric iluminist englez William Robertson (1721—1793) ce a apărut în 2 volume la Londra în 1777 sub titlul de *History of America*. Ea a fost tradusă în românește — după un intermediar grecesc datorat lui Gheorghios Vendotis și tipărit la Viena în 1792—1793 — de către medelnicerul Constantin Sucevan din Iași între 1818—1820. *Istoria Americii*, cuprinsă în 4 tomuri a rămas, însă, în manuscris, deși era foarte instructivă și bine scrisă. În „predoslovie” sa, traducătorul arată că „între acea care bine s-a ispitit în istoria Americii, au stătut cu adevărat Robertson englezul, care au fost om înțeleptul pre învățat . . . și cari au ostenit mulți ani și au făcut multă cheltuială, ca să scrie cu condeiul iubirii lor de adevăr această istorie, care ți-o aduc ție, cititorule. Este rușine pentru niamul nostru să s(e) lipsească de cartea aceasta ci este ca o învățătură” și de aceea „am tălmăcit această istorie a Americii ca o trebuincioasă la niamul nostru, care aude despre America și nu o știe decît după numele ei”. Textul manuscris tradus de Sucevan trata doar istoria

coloniilor spaniole din America de la descoperirea continentului și pînă la 1550, incluzînd cucerirea imperiilor aztec și incaș, fără a menționa însă și pătrunderea celorlalți europeni în Lumea Nouă. Interesul pentru talmăcirea lucrării lui Robertson — în preajma mișcării revoluționare din 1821 în Țările Române — se poate explica, credem, și prin viziunea unor cărturari care au remarcat analogia existentă în acea vreme între mișcarea de eliberare inițială în America și cea din Principate, ambele fiind îndreptate spre înlăturarea opresiunii interne și scuturarea dominației străine.

Ajunși în pragul celui de al treilea deceniu al secolului al XIX-lea, vom constata de acum înainte o anumită estompăre a imaginii vechii Americi coloniale în Țările Române, unde cercurile cultivate încep să facă o netă distincție între Statele Unite și America Latină înainte ca Principatele să intre în contact direct cu îndepărtatele republici de peste Atlantic.